

## ФІЛІАЦІЯ І НАТУРАЛІЗАЦІЯ ЯК СПОСІБ НАБУТТЯ ГРОМАДЯНСТВА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

*Прокопенко І.П.*

к.іст.н., доцент

**Постановка проблеми.** На сучасному етапі розвитку Євросоюзу як демократичних, соціальних правових держав важливого значення набувають проблеми філіації і натуралізації як способу набуття громадянства. Одним з основних прав людини відповідно до загальної декларації прав є право на громадянство <sup>1</sup>. Саме громадянство є тією підставою яка дає особі що має статус громадянина, можливість володіти повним комплексом прав, свобод і виконувати обов'язки, що визначені законодавством певної держави.

**Аналіз останніх досліджень.** Проблемами набуття громадянства досліджували А.М. Колодій, О.Л. Копиленко, А.Ю. Олійник, В.Ф. Погорілко, В.М. Шаповал, Ю.С. Шемшученко, В.А. Завгородній, Л. Джеймисон, С. Карера, Дж. Шоу та інші.

**Метою** цієї роботи є виявлення способів, особливостей і умов набуття громадянства.

**Результати дослідження.** Існують два основних способи набуття громадянства: філіація та натуралізація. Перший спосіб є первинним і передбачає, що особа отримує громадянство за народженням. Філіація (франц. filiation від лат. Filios – син) – передбачає набуття громадянства у зв'язку з народженням. Таким чином отримує громадянство переважна більшість осіб. У ст. 6 Європейської конвенції про громадянство 1997 р. з цього приводу зазначено: кожна держава-учасниця передбачає у своєму внутрішньодержавному праві, що її громадянство "ex lege" набувають такі особи: діти, один із батьків яких на час народження цих дітей має громадянство цієї держави-учасниці, за винятком будь-яких випадків, що можуть бути передбачені в її внутрішньодержавному праві для дітей, які народилися за межами держави; діти, народжені на її території, які інакше стали б особами без громадянства, а також знайдені на її території немовлята, які інакше стали б особами без громадянства. Філіація пов'язана з моментом народження, а її зміст визначається двома принципами – «право крові» і «право ґрунту»

Принцип ґрунту ("jus soli") передбачає, що дитина отримує громадянство держави, на території якої вона народилася, незалежно від громадянства батьків. При цьому, відповідно до ст. 3 Конвенції про скорочення безгромадянства 1961 р., народження дитини на кораблі або на повітряному судні залежно від обставин вважається таким, що мало місце на території тієї держави, під прапором якої цей корабель плаває, або на території тієї держави, в якій це повітряне судно зареєстровано. Цей принцип використовують у більшості держав Латинської Америки.

З середини 80-х років ХХ ст. держави, які традиційно сповідували «право крові» як основний принцип набуття громадянства, Бельгія, Греція та Німеччина, запровадили чи розширили перелік підстав для використання «права ґрунту».

Однак, згідно з Факультативним протоколом про набуття громадянства до Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. і Факультативним протоколом про обов'язкове розв'язання спорів до Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р., принцип "права ґрунту" не поширюється на членів сімей працівників представництв, які народжуються в країні перебування.

Принцип крові ("jus sanguinis") передбачає, що дитина отримує громадянство держави батьків незалежно від місця народження. Цей принцип використовують у деяких державах Європи та Азії.

Однак варто зауважити, що більшість держав використовують змішану систему, яка поєднує два вищеназвані принципи. До таких належать Велика Британія, Індія, Росія, США, Україна.

Натуралізація (укорінення) - індивідуальне надання громадянства за прохання зацікавленої особи.

Принцип натуралізації (укорінення), то це вторинний (похідний) спосіб набуття громадянства. Цей спосіб належить до вольових, оскільки, як правило, потребує виконання певних формальностей з боку такої особи. Є три основні види натуралізації: 1) за клопотанням особи; 2) на підставі закону чи іншого внутрішньодержавного акта; 3) на підставі міжнародного договору. Потрібно наголосити, що такий поділ не є однозначним, оскільки деякі види набуття громадянства можна віднести відразу до двох чи навіть трьох видів.

Надання громадянства за клопотанням особи є найбільш розповсюдженим способом натуралізації. Він передбачає, що особа, яка хоче набутися громадянство, звертається до компетентних органів держави з відповідним клопотанням. При цьому вказана особа має виконати низку умов, які передбачені у національному законодавстві держави, громадянство якої вона хоче набутися. До них, як правило, відносять проживання на території держави впродовж певного періоду (5, 7, а іноді й 10 років), знання державної мови, наявність достатніх засобів для існування, здобутих законним шляхом. Висувають й інші вимоги: відсутність деяких хвороб, судимостей, вихід із попереднього громадянства тощо. Однак за певних підстав особа не мусить виконувати всі з вищезгаданих умов, і їй надається громадянство не у загальному, а у спрощеному порядку. У ст. 6 Європейської конвенції про громадянство 1997 р. з цього приводу зазначено, що кожна держава-учасниця у своєму внутрішньодержавному праві спрощує процедуру набуття її громадянства для таких осіб: а) другий з подружжя, що перебуває у шлюбі з її громадянином; б) діти одного з її громадян, батьківство яких встановлено через визнання, у судовому порядку або шляхом подібних процедур; с) діти, один із батьків яких набуває чи вже набув її громадянства; д) діти, усиновлені одним із її громадян; е) особи, що народилися на її території та законно і постійно на ній проживають; і) особи, що законно і постійно проживають на її території впродовж певного періоду, який розпочався до досягнення ними 18 років, причому тривалість цього періоду визначається внутрішньодержавним правом відповідної держави-учасниці; g) особи без громадянства та особи, визнані як біженці, що законно та постійно проживають на її території. Національне законодавство може передбачати додаткові випадки, за яких громадянство набувають у спрощеному режимі. Так, наприклад, законодавство Росії передбачає, що особа, яка була громадянином СРСР і після його розпаду не набула іншого громадянства, може набутися громадянство Російської Федерації навіть у випадку, коли вона взагалі не проживає на території цієї держави.

До цього виду набуття громадянства також треба віднести відновлення в громадянстві, яке може відбуватися двома шляхами: реінтеграції та репатріації. У першому випадку мається на увазі відновлення громадянства особи, яка його раніше втратила або вийшла з нього. У другому - відновлення громадянства особи через повернення в державу громадянства, якщо вона опинилася на території іншої держави внаслідок обставин, що не залежать від її волі. Такий спосіб відновлення громадянства найчастіше застосовують стосовно біженців, військовополонених та інтернованих осіб.

Надання громадянства на підставі закону чи іншого внутрішньодержавного акта, хоча і належить до вольового способу набуття громадянства, однак не завжди відбувається за ініціативою особи. Воно може бути наслідком укладання шлюбу, усиновлення, встановлення опіки, визнання батьківства, вступу на військову чи державну службу. Так, національні законодавства більшості держав Латинської Америки містять положення про те, що жінка, яка виходить заміж за іноземця, набуває громадянство свого чоловіка.

Однак у ст. 1 Конвенції про громадянство заміжньої жінки 1957 р. зазначається, що ні укладення, ні розірвання шлюбу між ким-небудь з її громадян та іноземцем, ні зміна громадянства чоловіком під час існування шлюбного союзу не будуть відображатися

автоматично на громадянстві дружини. Таким чином, цей документ передбачає, що будь-яка зміна громадянства жінкою при її вступі у шлюб можлива лише за її згодою.

До цього виду набуття варто також віднести дарування громадянства. Такий спосіб передбачає набуття громадянства шляхом вираження вдячності державою щодо особи за особливі заслуги перед нею.

Надання громадянства на підставі міжнародного договору, як правило, має місце у випадку територіальних змін: обміну територіями, переходу частини території однієї держави до іншої, об'єднанні та відділенні держав. У рамках цього виду натуралізації розрізняють: оптацію, трансферт.

Оптація - це вид натуралізації, при якому особа, котра проживає на території, що переходить до іншої держави, може вибрати або залишитися на певній території і набути нового громадянства чи переїхати на іншу територію своєї держави, зберігши попереднє громадянство. Як приклад оптації можна назвати обмін територією між СРСР та Польщею на підставі угоди, укладеної 6 липня 1945 р.<sup>4</sup>, а також між СРСР та Чехословацькою Республікою відповідно до угоди від 29 червня 1945 р.<sup>49</sup> Так, ст. 2 Протоколу до останнього договору передбачала, що громадяни Чехословацької Республіки, які проживають у прикордонній зоні, у разі переїзду в СРСР набувають його громадянства.

Трансферт дуже схожий на оптацію, однак у цьому випадку вибір громадянства відбувається примусово. Потрібно зазначити, що міжнародне право забороняє автоматичну зміну громадянства. Про це, зокрема, згадується у ст. 4 Європейської конвенції про громадянство 1997 р. та в низці інших документів. Проте останнє не стосується правонаступництва, саме в цьому разі найчастіше має місце трансферт. Прикладом є надання громадянства ФРН усім громадянам НДР у 1990 р. під час об'єднання Німеччини.

Однією з найважливіших умов набуття громадянства є безперервне проживання на території держави: Італія – 10 років; Норвегія – 7 років; Іспанія – 10 років; Японія – більше 5 років.

Найголовнішим документом є Європейська конвенція про громадянство 1997 р., ст. 2 цієї Конвенції оперує визначенням громадянства як “правового зв'язку між особою та державою без зазначення етнічного походження особи”.

**Висновок.** Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що в цілому досвід зарубіжних країн (Франція, США, Італія, Німеччина) певною мірою є необхідним для України на шляху інтеграції до європейського співтовариства.

#### **Список використаних джерел та літератури:**

1. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948// року Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103К.
2. Шаповал В.М. Державне право зарубіжних країн: підручник. – К. : Вища школа. 1997.
3. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. Посібник / М.С. Горшенєва, К.О. Закоморна, В.О. Ріяка та ін. ; За заг. ред. В.О. Ріяка. – 2-е вид., допов. і перероб. – К. – 2006.